

ОСОБЕНОСТИ ПРИ СЧЕТОВОДНОТО ОТЧИТАНЕ НА ФИНАНСОВИТЕ АКТИВИ

Тодор Атанасов Тодоров

SPECIFICS OF THE FINANCIAL REPORTING OF FINANCIAL ASSETS

Todor Atanasov Todorov

***Анотация:** При счетоводното отчитане голямата част от предприятията, инвестиращи във финансови инструменти, прилагат Международните счетоводни стандарти. Това наложи Съветът по Международни счетоводни стандарти да приеме Международен стандарт за финансово отчитане 9, чиято цел е да оптимизира счетоводното отчитане на финансовите инструменти. Целта следва да се постигне като този стандарт замени действащия към момента Международен счетоводен стандарт 39 Финансови инструменти: признаване и оценяване. Целта на настоящия доклад е да се очертаят сходствата и различията в постановките на двата стандарта.*

***Ключови думи:** финансови активи, финансови инструменти, МСФО 9, МСС 39, счетоводно отчитане*

***Annotation:** The accounting of many enterprises that invest in financial instruments adheres to the International Accounting Standards. This is why the International Accounting Standards Board (IASB) published the new International Financial Reporting Standard 9 (IFRS 9), which aims to optimize the financial reporting of financial instruments. This project aims to replace the International Accounting Standard 39 Financial Instruments: Recognition and Measurement. This paper aims to outline the similarities and the differences between the logical models of the two standards.*

***Keywords:** financial assets, financial instruments, IFRS 9, IAS 39, accounting*

При счетоводното отчитане на финансовите активи се спазват постановките на приложимите в страната счетоводни стандарти – Национални стандарти за финансови отчети за малки и средни предприятия¹ и Международните счетоводни стандарти². По-голямата част от предприятията, инвестиращи в ценни книжа прилагат Международните счетоводни стандарти, затова следващото изложение ще е насочено само за тях.

* * *

¹ Национални стандарти за финансови отчети за малки и средни предприятия. Обн. ДВ бр. 30 от 07 април 2005 г., посл. изм. ДВ бр. 86 от 26 октомври 2007 г.

² <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/PDF/?uri=CELEX:02008R1126-20140101&from=BG>
Последно посетен: 20.05.2015 г.

Още с приемането през 2001 година Международен счетоводен стандарт 39 Финансови инструменти: признаване и оценяване (МСС 39)¹ се смята, че създава трудности при създаването, уместността и разбирането на информация свързана с финансовите активи. Финансовата криза от 2007-2008 година налага подобряване на отчетността. Във връзка с това през 2009 година Съветът по Международни счетоводни стандарти да подпомогне потребителите на финансови отчети да разберат по-добре отчетането на финансовите активи. Затова се приема нов Международен стандарт за финансово отчетяване 9 Финансови инструменти (МСФО 9)². Прилаганите в България Международни счетоводни стандарти, както гласи Закона за счетоводството, трябва да са приети от Европейската комисия. Към настоящия момент тя все още не е приела МСФО 9, затова все още се прилага МСС 39. В настоящето изложение ще се представят положенията в МСС 39 (действащ в България, респ. приет от Европейската комисия) при отчетането на финансовите активи от гледна точка на актуалните положения и МСФО 9 (който още не се прилага в България, респ. не е приет от Европейската комисия) от гледище на бъдещите насоки за развитие отчетността на финансовите инструменти. Целта е да се очертаят приликите и открийт разликите в „новите“ и „старите“ постановки при отчетането на финансовите активи. Чрез МСФО 9 се цели:

- Да се намалят броя на категориите за класификация и да се предостави пояснена обосновка за оценяването на финансовите активи по конкретен начин, който да замени множеството категории в съществуващия до момента МСС 39. В него всяка група има специфични правила, регламентиращи по какъв начин може и трябва да се класифицират отделните активи.
- Да се приложи един метод за обезценка на всички финансови активи, които не се оценяват по справедлива стойност, който да замени множеството различни методи за обезценка, които са свързани с различните категории за класификация в МСС 39.
- Да се хармонизират качествените характеристики при оценяването на финансовите активи с начина, по който предприятието управлява финансовите си активи („бизнес модел“) и характеристиките на договорните им парични потоци, като по този начин да се предостави уместна и полезна информация на потребителите за оценка от тяхна страна на сумите, времето на възникване и несигурността на бъдещите парични потоци на предприятието.

В МСФО 9 е запазена възможността на предприятието при обичайна покупка или продажба да избере в кой момент да отчете финансовите активи – в момента на сключването на сделката (датата на търгуване) или при приключването на разчетните отношения (датата на уреждане). То трябва да прилага един и същ метод последователно по отношение на всички покупки и продажби на финансови активи, които са класифицирани по един и същ начин. Особеност на МСФО 9 е, че за активите отчитани по амортизирана стойност не се признава никаква промяна в справедливата стойност между датата на търгуване и датата на уреждане (изключение се прави само за загубите от обезценка). За активите, оценявани по справедлива стойност обаче, промяната в справедливата стойност се признава в печалбата или загубата, или в друг всеобхватен доход.

¹ <http://eifrs.ifrs.org/eifrs/PdfAlone?id=12034&sidebarOption=UnaccompaniedIas>
Последно посетен: 20.05.2015 г.

² <http://eifrs.ifrs.org/eifrs/PdfAlone?id=12020&sidebarOption=UnaccompaniedIfrs>
Последно посетен: 20.05.2015 г.

В момента на първоначалното оценяване предприятието признава финансов актив в своя отчет за финансовото състояние тогава и само тогава, когато предприятието стане страна по договорните условия. В този момент предприятието класифицира финансовите активи като оценявани впоследствие или по амортизирана стойност, или по справедлива стойност, на базата на следните две условия:

- бизнес модела на предприятието за управление на финансовите активи; и
- характеристиките на договорните парични потоци на финансовия актив.

Даден финансов актив се оценява по амортизирана стойност, ако са изпълнени и двете от следните условия:

- активът се държи в рамките на бизнес модел, чиято цел е активите да бъдат държани, за да се съберат договорните парични потоци;
- договорните условия на финансовия актив водят до конкретни дати до парични потоци, които са единствено плащания по главница и лихва върху непогасената сума на главницата.

Всички други финансови активи се оценяват по справедлива стойност. Това представлява основната разлика между МСФО 9 и МСС 39 – броя на категориите. В МСС 39 са четири – финансови активи, отчитани по справедлива стойност в печалбата или загубата, инвестиции държани до падеж, кредити и вземания и финансови активи на разположение на продажба. В МСФО 9 оценяването на финансови активи е сведено до две основни категории – амортизирана стойност и справедлива стойност („подход на смесено оценяване“). С това се цели да се улесни уместността и разбирането на създалата информация.

Независимо от казаното по-горе МСФО 9 позволява на предприятието при първоначалното признаване неотменимо да определи даден финансов актив като оценяван по справедлива стойност в печалбата или загубата, ако това ще елиминира или намали значително несъответствие от оценяван или признаван (наричано понякога „счетоводно несъответствие“), което в противен случай би произтекло от оценяването на активи, или признаване на печалбите и загубите от тях на различни бази. Това означава, че е възможно един финансов актив да се отчита по справедлива стойност, въпреки че отговаря на всички (двете) условия за отчитане по амортизирана стойност.

Оценката, по която трябва да стане първоначалното признаване е справедлива стойност, плюс или минус, в случай на финансов актив, не оценяван по справедлива стойност в печалбата или загубата, разходите по сделката, които са пряко свързани с придобиването или издаването на финансовия актив.

Справедливата стойност на финансов актив при първоначалното признаване е обикновено цената на сделката (т.е. справедливата стойност на даденото или получено възнаграждение). Въпреки това, ако част от даденото или получено възнаграждение е за нещо, различно от финансовия актив, предприятието оценява справедливата му стойност. Тази разлика (между справедливата стойност и даденото или получено възнаграждение) се представя по следния начин:

- Ако тази справедлива стойност се доказва от котирана цена на активен пазар за идентичен актив или на базата на техниката за оценяване, която използва само данни от наблюдаеми пазари – като печалба или загуба;
- Във всички останали случаи – след първоначалното признаване предприятието признава отсрочена разлика като печалба или загуба само до степен, в която тя произтича от промяната в даден фактор, който пазарните участници биха взели под внимание при определянето на цената на актива.

След първоначалното му признаване предприятието оценява даден финансов актив в съответствие по справедлива стойност или по амортизирана стойност. Разликата в стойностите (при последващото оценяване) за активи, отчитани по справедлива стойност се признава в печалбата или загубата, освен ако:

- не е част от хеджиращо взаимоотношение;
- не е инвестиция в капиталов инструмент и предприятието е избрало да представя печалбите и загубите от тази инвестиция в друг всеобхватен доход в съответствие; или
- не е финансов пасив, определен като оценяван по справедлива стойност в печалбата или загубата, и предприятието е задължено да представи ефекта от промените в кредитния риск на пасива в друг всеобхватен доход.

Промяната в стойността при последващото оценяване на финансов актив, който се оценява по амортизирана стойност и не е част от хеджиращо взаимоотношение, се признава в печалбата или загубата, когато финансовият актив се отписва, обезценява или прекласифицира в съответствие и чрез процеса на амортизация.

Особеното в случая е, че при МСФО 9 при прекласификацията на финансовите активи няма промяна във вида на стойността, по която се оценяват, а разликата се отчита като печалба или загуба. Докато при МСС 39 различните категории активи при последващото оценяване се оценят по различна стойност, а разликата се отнася в печалбата или загубата:

- финансовите активи, отчитани по справедлива стойност се отчитат по справедлива стойност и разликата се отнася в печалбата или загубата;
- инвестициите, държани до падеж – по амортизирана стойност и разликата се отчита в печалбата или загубата;
- кредитите и вземанията – по амортизирана стойност и разликата се отчита в печалбата или загубата;
- финансовите активи на разположение за продажба – по справедлива стойност и разликата се отчита в резервите и т.н.

В МСФО 9 предприятието няма право да прекласифицира финансови активи, освен в случаите когато промени своя бизнес модел на управление, като двете трябва да бъдат на една и съща дата. Когато това се случи то не преизчислява никакви признати преди това печалби, загуби или лихви. Ако се прекласифицира финансов актив, оценяван по справедлива стойност, всяка разлика, произтичаща между предишната балансова стойност и справедливата стойност, се признава в печалбата или загубата. В случай на прекласификация на финансов актив, оценяван по амортизирана стойност, неговата справедлива стойност към датата на прекласификация става неговата нова балансова стойност.

Разликата между МСФО 9 и МСС 39 при прекласификацията е, че при МСФО е недопустима без промяна на бизнес модела за управление на финансовите си активи, докато при МСС такова ограничение съществува само за инвестициите държани до падеж. Другите групи активи е възможно да се преместват от една категория в друга, например:

- Инвестиции, държани до падеж могат да се трансформират в инвестиции, на разположение за продажба като това може да стане като се оценят по справедлива стойност, а разликата се отчете в другия всеобхватен доход.
- Финансови активи, на разположение за продажба (дългови инструменти) могат да се прекласифицират в кредити и вземания като те трябва да са по

справедлива стойност, а разликата може да бъде отчетена като печалба или загуба и т.н.

- Отписването на финансовите активи съгласно МСФО 9 може да стане само в следните случаи:
- Договорните права за паричните потоци от този финансов актив са изтекли; или
- Предприятието прехвърля финансов актив, ако и само ако то или: прехвърли договорните права за получаване на парични потоци от финансовия актив; или запази договорните права за получаване на паричните потоци от финансовия актив, но поеме договорно задължение за плащане на паричните потоци на един или повече получатели по споразумение.

В МСФО 9 предприятието прилага същите изискванията за обезценка каквито са в МСС 39 по отношение на финансовите активи, оценявани по амортизирана стойност. Активите отчитани по справедлива стойност не се обезценяват.

* * *

В заключение може да се обобщи, че съдържателно отношение МСФО 9 има доста сходства с МСС 39 които могат да се потърсят в следните аспекти:

- При първоначалното признаване се допуска използването както метода „дата на търгуване“ така и метода „дата на уреждане“;
- Отписването на активите;
- Обезценката на финансовите активи по амортизирана стойност.

Констатираните различия:

- Различните категории финансови активи;
- Финансовите активи, отчитани по справедлива стойност не се обезценяват.

С тези промени се подпомагат потребителите на финансовите отчети да разберат и използват информацията от фирмените отчети. Промените са обосновани предвид стремежа да се оптимизира счетоводното отчитане на финансовите инструменти. Тепърва практиката ще потвърди или отхвърли предлаганите подходи и решения.

Литература

1. Национални стандарти за финансови отчети за малки и средни предприятия. Обн. ДВ бр. 30 от 07 април 2005 г., посл. изм. ДВ бр. 86 от 26 октомври 2007 г.
2. Свраков, А., Брезоева, Б., Костов, Б. и др. Счетоводство 2013. София, 2013. с. 608.
3. <http://eifrs.ifrs.org/>; Последно посетен: 20.05.2015 г.
4. <http://eur-lex.europa.eu/>; Последно посетен: 20.05.2015 г.